

BIRTA

Ferenc

"Nemzetvédelem"
1955. nov.
München

Birta Ferenc várost alapít Amerikában.

Írta: Wass Albert

Az Urnak 1857-ik esztendejében, egy fülledt nyári este amikor a palmettoerdők mocsaraiból emelkedni kezdtek már a párák, Florida vad és ismeretlen belsejében egy fehér ember állt megköztöze a St. John's folyó melletti indián-törzsek főnökeinek ítélőtáncsa előtt. Az volt ellene a vád, hogy csolnakján bejött a tiltott területre, ott nem csupán halászott és vadászott, de még házat is kezdett építeni magának a midőn a portyázó harcok még akarták akadályozni, ebben egyet közüllök megölt és kettőt megsebesített. Méltóságteljesen ültek a főnökök a tűz körül, szemben velük a fogoly, széles nagy körben a törzsek egybegyűlt harcosai. Mindenki tudta, hogy a gyűlölt sápadtarcu büntetése halál a kinzószipolnál, azonban ősi szokás szerint meg kellett hallgatni az ő védekezését is. Evégből aztán a Nagy Főnök kiadta a parancsot a tolmácsnak: „kérdezd meg a fehér kutyát, hogy miért jött a vörös harcosok földjére?”

A tolmács, aki gyermekkorában a fehérek fogságába esett és misszionárius papok kezén nevelkedett, lefordította a kérdést egy angollal és spanyolul kevert fehérembernyelvre, a válasz azonban amit a fogolytól kapott alig volt több egy dühös morgásnál. Többször megismételte a kérdést s végül is kijelentette, hogy ő ezzel a fehérrel nem tud beszélni, egyszerűen mivel az nem érti a fehérek nyelvét. Iszonyú izgalom támadt erre az indiánok között a s főnökök ráparancsoltak a tolmácsra, próbálja megtudni, hogy honnan való ez az ember. A tolmács tehát odalépett a fogolyhoz s ujjával megbökte annak a mellét.

— Te yanke? English? Espanola?

— Magyar — felelte a fogoly dühösen — és suly essen a fejedetbe vegyétek már le rólam ezeket a köteleket mert elég volt a tréfából!

Kifakadását persze nem értették meg a vörösbőrűek s hosszú faggatás után annyit kipróbáltak a foglyukból, hogy az nem amerikai, nem angol, nem spanyol, hanem valahonnan messziről, a nagy vizen túlról menekült ide, egy ismeretlen földről, ahol valami gonosz sápadtarcuak rátörtek a békésen élő törzsekre és ugyanígy bántak el velök, mint a spanyolok meg az angolok ott Amerika földjén az indiánokkal.

— Valami nagy háború volt ennek az embernek a törzse s az idegen sápadtarcuak között — magyarázta a tolmács a főnököknek — s ez az ember ide menekült hozzánk, miután családja és törzse elpusztult. Ugy nevezi magát, hogy „magyar” s ez valószínűleg a törzsének a neve.

A főnökök csóválgatták a fejüket s kíváncsi szemmel nézegették a barnaképu, keménykötésű legényt. Miután jeleiből és zagyva beszédéből azt is megértették valahogyan, hogy nem gyilkos szándékából ölte meg a vörösbőrű harcost, hanem egyszerűen azért mert az megtámadta őt házépítés közben s mert ő megszokta hogy ne hagyja magát ha megtámadják: annyira megkedvelték foglyukat, hogy köteleiket eloldották s odaültették maguk mellé a tűzhöz. Végül pedig megállapodtak, hogy az idegen nem is tartozik a sápadtarcuak közé, hanem ő maga is egy menekült indián s ezért ősi szokás szerint felajánlották neki, hogy beveszik a törzsbe, ha magára vállalja az elesett harcos özvegyét és gyermekeit.

Hogy miképpen magyarázták ezt meg a legénynek s mit értett az meg az egész paláverből, arról sajnos a krónika ma már mit sem tud. Följegyezve mindössze annyit találunk egy 1857 október 28-án írott hivatalos jelentésben amit a Jacksonville-i misszió lelkésze küldött fölöttesének St. Augustine-ba, hogy

... ama ház pedig, melynek fölszentelésére meghivattunk volt s mely ötvenegyhány mértföldnyire innen déli irányba, a Szent Jánosról elnevezett folyó jobb partján áll igen kies helyen, Krisztus Egyházának legelőretoltabb bástyája a vadonban. Benne lakozik egy magát Franciscus Birta-nak nevező ember, aki indián származásu asszonyt és annak gyermekait, szám szerint hármat, a katolikus vallásra átterítet s én általam megkereszteltetvén őket, említett asszonyt az Egyház szertartása szerint is hitese feleségül vevé. Halászok és nyomkeresők szöbészede szerint nevezett Birta valamilyen módon a Seminole-indiánok törzsének tagjává lett. Hogy mi igaz ebből az nehez eldönteni, annál is inkább, mivel nevezett Birta, aki az osztrák bírodalom menekültje, csak nehezen képes megérteni magát akár angol, akár spanyol nyelven ..."

Eddig tart a magyar Birta Ferencről szóló első írott jelentés Florida földjén. A többi már a folyómenti erődök hátra maradt naplójából és különböző települések krónikáiból könnyebb összeszedni.

Palatka községből vetődött át Amerikába harmincéves korában. Palatka 1848-ban egy teljes századot állított föl Bem apó zászlaja alá s emiatt, a szabadságharc leveretése után, ugyancsak kemény megtorlásban részesült. Először a románok peresztelték le a falut, majd az oroszok. Birta Ferenc szakaszvezetőnek azonban sikerült megszökönie valahogyan és Törökországból átoldogozta magát egy hajón, mint kazánfűtő az amerikai Jacksonville-be, mely kikötőváros Florida északkeleti partján fekszik, a St. Johns folyó torkolatában. Félészteideig rakodómunkásként dolgozott, de mivel hiányos nyelvtudása miatt nem kapott más munkát, vagy mert egyszerűen szabad földmives-vére hatotta a földszerzés felé: félév multával vásárolt magának egy rozoga csolnokat s elindult azon fölé felé a St. John's folyón, az akkor még uttalan, embernemlaktá vadonba.

Igy keveredett baiba az indiánokkal, de a szerencse-mellette volt itt is az indiánok nem csupán megkegyelmeztek neki, de engedték, hogy háza építsen a kiszemelt helyen s a muló esztendőkkel annyira megkedvelték és megbíztak benne, hogy nagyon gyakran közvetítőként használták föl a fehérek felé. S Birta Ferencnek köszönhető, hogy a St. John folyó alsó szakaszának lassu és fokozatos betelepülése az 1860-as és 70-es években minden nagyobb vérontás nélkül történt.

1864-ben a két folyómenti erődöt — egyik valami harminc mértföldnyire délre, a másik valami husz mértföldnyire északra feküdt — Birta Ferenc látta el krumpilival, veteményvel és narancsal. Ő volt az első ember aki a vadon termő floridai „savanyú narancsot” a misszió segítségével hozott nemes vesszőkkel beoltotta és megvetette a mai nagy narancstermelés alapját Floridában. 1868-ban egy utazó már így emlékszik meg róla naplójában: „Embertől távol, az aligátoroktól nyugodt folyó partján egyszerre csak megnyílik az őserdő vadonja és kies félszigeten viruló narancskert és ápolit veteményes tárul elénk, egy magányosan élő fehér ember és tucatnyi barátságos indián szorgalmas kezemunkája. Valóságos kis paradicsom, melyet az egyszerű de barátságos faház gazdája még melegebbé tesz a maga született délvidéki vendégszeretetével ...”

Hogy ez a „délvidéki vendégszeretet” hamisítatlan magyar vendégszeretet volt, arról az utazó nem tesz említést, valószínűleg nem is tudott róla. 1869-ben már négy ház áll ott a folyóparton és 1871-ben az ott élő fehér családok száma 12. 1872-ben cukornád-malom épül és bárkák szállítják a nádmézet a jackson-

vilei piacra. Ebben az esztendőben nevezik a folyóparti települést először Palatka községnek.

A folyó középső és felső szakaszán gyakoriak voltak akkoriban a csetepaték fehérek és indiánok között, az alsó szakaszon azonban, Birta Ferenc jóvoltából, csend volt és nyugalom. Az indián főnökökkel kötött szerződés szerint a folyó balpartja a vörösborűek, jobb partja a fehéreké volt és ezt a megállapodást mindkét fél tiszteletben tartotta. Egyszer azonban egy jacksonvillei kereskedő, aki havonta egyszer jött föl bárkájával a folyón, hogy a fehérektől gazdasági terményeket, az indiánoktól pedig algátorbőröket vásároljon, egy hordó pálinkával leította a gyanatlan indiánokat és csunyán becsapta őket a vásárral. Ennek az lett a következménye, hogy amikor újra megjelent azon a vidéken, az indiánok elfogták, megölték, bárkáját pedig felgyújtották. Az erődparancsnok utasítást kapott a megtorlásra és néhány hétig eredménytelenül kutatta az erődök az indiánok után, mindössze üres künyhókat találva, amiket bosszúságában fölégetett. Végül is Birta Ferenc közbenjárására — aki a kormányzat elé tárta az igazságot és követelte hogy ne engedjenek több pálinkát szállító kereskedőt föl a vízre — a bosszuhadjáratot lefújták és az erőd kapitánya szavát adta, hogy az indiánok visszatérhetnek a folyóhoz, fölépíthetik házaikat és bántódásuk nem esik. Adott szavát azonban megszegte és nyolc indiánt kivégeztetett.

Erre föl az indiánok hirdették meg a háborút és három napig ostrom alatt tartották az erődöt, míg végre is Birta Ferencnek sikerült meggyőzni őket arról, hogy okosabb, ha visszatérnek a saját partjukra. Alig távoztak el azonban, az indián-gyűlölő kapitány egy szakasz katonával megtorlásra készült. Az volt a terve, hogy éjszaka rajtaüt az alvó indián falun. Birta azonban valahogyan megtudta a tervet és amikor a katonák csolnakai a hold fényénél áttevtek a folyón, a tulsó parton ott várta őket nyakasan és keményen Birta Ferenc, maga.

— Kapitány ur — mondta a magyar — ezt a földet szerződés védi és aki ráteszi a lábát a katonái közül azt magam verem bele a folyóba!

— Hadd lássam! — ordította a kapitány s pisztolyával a kezében, elsőnek ugrott ki a csolnakkból. Birta Ferenc pedig állta a szavát. Félkézzel elkapva a kapitány pisztolyos kezét, a másik oklével lecsapott s a kapitány hanyag esett a vízbe. A következő pillanatban nyilzapor zudult a sötét erdőből a katonákra. Az indiánok készen várták a támadást.

Hat katonát veszített az erőd azon az éjszakan s köztük volt a kapitány is. Három napra rá járőr érkezett Palatkára s megköztözte vitte el Birta Ferencet, az indiánbarátot. Több mint egy teljes esztendőbe került, amíg a legfelsőbb katonai bíróság fölmentette s haza bocsájította. Közben azonban a nekivadult indiánok lerombolták az erődöt, leölték a helyőrséget, bosszudühükben rátámadtak a fehérek telepeire is s Birta Ferenc elfogatását azokon torolták meg. Palatka községet is leégették.

A zavaroknak végül is a „nagy indián háború” vetett véget, melyben a Seminole indiánokat a katonaság leverte s leütte őket messze délre a mocsarak közé. Palatka újra fölépült s virágzó farkok nőttek ki az őserdő gazdag fekete földjéből, ahol annak idején Birta Ferenc kikötött a csolnájával.

Hogy mi lett vele, a hajdani palatkai földmiveslegénnyel, arról nem tud a krónika. De az általa elnevezett településből lassacskán város lett, melynek ma papírgyára, fejtető kisipara van s a turisták ezrei keresik föl minden esztendőben. S Palatka város lakói a boldog floridai napnyan alatt nem is tudják ma már, hogy egy messzi, szomorú, sok bajt írtott kis erdélyi falu nevét viselik itt a gazdag, békés Amerikában.

Ez az írás valószínűleg
alapításon alapszik, ami nem
a megírására valószínűleg
az a körülmény adott okot, hogy
hogyan Florida is, Florida-ban
is van egy Palatka nevű
falu vagy kisváros.

Wass Albert 1857-re írta az
általános Birtokjogi Palatka
könyvtárat - azonban a
tény az, hogy a hely ^{neve} már
a múlt század elején
Palatka (Paladka Palatka,
Pilatka) volt (1826, 1832
adatok)

E 173

C3

Land Territorial Papers,
Florida Territory, 1859, Vol.
XXIV és XXV.
p. 783-4 p. 643-4

